

شماره جلسه: ۱۵۵ درس خارج فقه آیه الله نجفی دامنه تاریخ: ۱۴۰۴/۰۱/۲۶ سه شنبه

مقرر: مصطفی اله دادی

موضوع عام: مسائل مستحدثه موضوع خاص: بورس و اوراق بهادار موضوع اخص: (۷)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دو سؤال و پاسخ

(۱) نخستین سؤالی که در اینجا مطرح شده آن است که آیا بایع یا مشتری یا هر دو می توانند در این معامله بورسی - معامله آتی - خیار را جعل کنند؟ پاسخ آن است که جعل چنین خیار اشکال ندارد. یعنی یکی از طرفین یا هر دو می توانند انواع خیار را در این معامله جعل کنند. برای نمونه خریدار برای خود خیار را جعل می کند مبنی بر اینکه اگر مبلغ سهام را زودتر واریز کردم، سهام همان موقع به نامش ثبت شود. لذا اگر این خیار مورد پذیرش طرفین قرار گیرد اشکالی ندارد و صحیح است.

(۲) سؤال دوم آن است که آیا طرفین می توانند برای خود خیار فسخ معامله - تا زمانی محدود یا پایان مدت مذکور در قرار داد - جعل کنند؟ ناگفته نماند که معمولاً مبلغی توافقی را به عنوان خسارت در قرارداد ذکر می کنند که اشکالی ندارد. پاسخ آن است که جعل خیار فسخ اشکالی ندارد و تفاوتی ندارد که طرفین معامله یا یک طرف برای خود حق فسخ قرار دهند و نیز تفاوتی ندارد که این خیار همراه با دریافت خسارت یا بدون دریافت خسارت باشد، بلکه مهم آن است که این خیار مورد پذیرش طرفین قرار گیرد.

(۵) تفاوت قیمت در صورت خرید نقدی و نسیه ای

روش پنجم در معامله این نوع از سهام آن است که می توان سهام را به صورت نقدی به یک قیمت

و به صورت نسبی به قیمت دیگر خرید که این نوع معامله در دیگر کالاها نیز صورت می‌گیرد. برای نمونه خریدار می‌تواند یک سهام را نقداً به مبلغی مشخص بخرد و نسبتاً به قیمتی دیگر یا آنکه سهام را به صورت اشتراکی - بخشی از سهام نقداً و باقیمانده را نسبتاً - معامله کند. این نوع معامله سهام در بازار بورس صحیح است چنانچه نسبت به کالاهای دیگر هم صحیح می‌باشد.

۶) خرید و فروش به صورت پرداخت تمام یا بخشی از قیمت

خرید سهام گاهی با پرداخت تمام قیمت صورت می‌گیرد و گاهی با پرداخت بخشی از قیمت. روش ششم در معامله این سهام آن است که وقتی کسی بخواهد سهامی را بخرد که مبلغ همه آن را در اختیار ندارد به این روش عمل می‌کند که با یک دلال یا بانک یا کارگزار بورس این خواسته را در میان می‌گذارد و اقدام به خرید می‌کند. برای نمونه سهامی که یک همت ارزش دارد ولی خریدارش نیمی از مبلغش را در اختیار دارد به این نحو اقدام می‌کند که با مراجعه به واسطه - دلال، بانک، کارگزار بورس - پنجاه درصد باقیمانده مبلغ را می‌پردازد و سهام هم به نام او ثبت می‌شود. این نوع خرید سهام را «خرید حاشیه‌ای» می‌گویند. یعنی خریدار بخش و درصدی از مبلغ را می‌پردازد و باقیمانده را واسطه می‌پردازد.

حال اگر بعداً قیمت سهام کاهش پیدا کند و مثلاً از یک همت به هشتصد میلیارد برسد، نتیجه آن است که سهام واسطه اضافه می‌شود و سهام او در این مثال از نصف تغییر می‌یابد و سهم شرکت واسطه بیشتر می‌گردد، چون ضرر مال به مالک وارد می‌شود نه واسطه. معمولاً این موارد - کاهش یا افزایش قیمت سهام - در متن قرارداد درج می‌شود. اگر بعداً قیمت سهام افزایش یافت و ترقی نمود باز هم سهم هر کدام از طرفین - خریدار و واسطه - بستگی به متن قرارداد دارد. اگر در قرارداد درج شود که با ترقی قیمت، سود سهام هر کس به ملک همو در می‌آید به همین نحو عمل می‌شود. یعنی اگر همه سهام یک همت باشد و بعداً ارزش آن افزایش پیدا کرد و به یک و نیم همت برسد از خریدار است و واسطه چیزی اضافه‌تر دریافت نمی‌کند. بنابراین این موارد کاهش یا افزایش قیمت سهام تابع قرارداد است.

ناگفته نماند که نوعاً شرکت‌های سرمایه‌گذاری به کاری اقدام نمی‌کنند که موجب ضرر زیان‌شان باشد. لذا اگر آنها ربوی باشند و معاملات ربوی انجام دهند چنین عمل می‌کنند که مثلاً نیمی از

سهام را مال خود می‌دانند و نیم دیگر را به صورت نقد یا نسیه به قیمت بالاتری به متقاضی می‌فروشند. این معامله اشکالی ندارد. بلکه؛ نباید در این معاملات ربا وجود داشته باشد.

نکته‌ای که در اینجا مهم است آن است که حتی اگر کسی قرض ربوی دریافت کند و این معامله را انجام بدهد، باز مالک سهام می‌شود. قرض ربوی به مقدار اصلش صحیح است ولی زیاده حرام می‌باشد، چرا که شرعاً دریافت قرض جایز است لکن اضافه‌ای که قرض‌دهنده دریافت می‌کند حرام است ولی پرداخت آن زیاده توسط گیرنده به خاطر عدم رضایتش به این زیاده و اضطراری که پیدا کرده - به خاطر وثیقه‌هایی که در نزد قرض‌دهنده دارد - اشکالی ندارد. در واقع این زیاده در قرض نوعی پول زور است که گیرنده قرض باید بپردازد. لذا این کار برای او اشکالی ندارد ولی دریافت‌کننده ربا مرتکب حرام شده است.